

DR. A. KUYPER EN JOHN MILTON.

Dr. Abraham Kuiper was sonder twyfel een van die geweldigste geeste van Nederland uit die tweede helfte van die negentiende en die begin van die twintigste eeu. 'n Napoleontiese krag wat baie vermoeg het. Sy lewe en sy geskifte getuig van 'n seldsame produktiwiteit wat hom eie was. Hy het oor 'n merkwaardige skeppingskrag en arbeidsvermoë beskik. 'n Ontembare liefde vir 'n onbreekbare sisteem by sy arbeid het die geheim van sy krag gevorm. In alles wat hy geproduseer het, het sisteem gesit, ook in die verdeling van sy arbeidstyd. Op sy gereelde aardwandeling waarby niemand met hom mog saam gaan nie, het hy „op de maat zijner voetbewegingen” artikels opgestel vir sy dagblad *De Standaard*, en het hy in die gees een van sy redevoerings gehou of het hy die gewigtigste kwessies wat hom gedurende die dag besig gehou het, oordink. Hy het volgens 'n baie noukeurige dagindeling gewerk waardeur daar geen uur ongebruik gebly het nie. ¹⁾

Die invloed van sy Leidse leermeester professor Scholten het 'n onmiskenbare invloed op Kuiper ge oefen. Hy het tenslotte op wysgerig gebied die geestesprodukt van Hegel gebly. Maar dit was ook sy swakheid. Waar hy die taal volkome beheers het, en oor 'n kragtige gespierde uitdrukkingswyse beskik het, was aan helderheid nie veel te wense oorgelaat het nie, het hy menigmaal op die mees oortui-

---

¹⁾ Biographisch Woordenboek van Protestantsche Godgeleerdes in Nederland, deel V, bls. 388.

gende wyse dinge neergeskryf en bewerings gemaak wat op onjuiste gegewens berus het. Hieroor het dr. P. A. Diepenhorst, professor in die regsgeleerdheid aan die Vrye Universiteit van Amsterdam, 'n merkwaardige woord geskryf ²⁾ wat hier aangehaal word: „Allengs echter maakte Kuyper's synthetische geest zich meer van de feiten los. „Met het toenemen der jaren”—zegt Colijn—,„dienden de feiten hem minder als materiaal, waaruit zijn stellingen werden afgeleid, dan als illustratie van gevestigde overtuigingen.” Deze neiging heeft zijn wetenschappelijken arbeid ongetwijfeld eenigermate geschaad. Bevoegde critici hebben het in Dr. Kuyper's *Encyclopaedie* gelaakt, dat de geponeerde stellingen niet voldoende met bewijsplaatsen zijn gestaafd. Ook bij zijn colleges aan de Vrije Universiteit deed zich deze fout wel eens gevoelen.”

Dit was nie alleen „met het toenemen der jaren” dat dr. Kuyper hom meer van die feite losgemaak het en die feite gebruik het nie om sy redenerings daarop te bou nie, maar om dit mee te illustreer. Mens sien dit al in twee belangrike brosjures van hom, albei uit die jaar 1873, naamlik sy *Confidentie* en sy *Het Calvinisme oorsprong en waarborg onzer Constitutioneele Vryheden*. ³⁾ In die *Confidentie* tree hy op as vurige pleitbesorger van die demokrasie en van die demokratiese inrigting van die Kerk. „*Het Christendom is democratisch* naar aard en wezen, en slechts miskenning van zijn heilig karakter heeft tot besnoeiing der democratische invloeden geleid. Bijna geheel Jezus omgeving is uit de kleine burgerij. Hij zelf is door banden van maagschap aan den democratischen stand verbonden. Zoo weinig verwacht hij het van de rijken, dat hij eer een kemel door het oog eener naald ziet gaan, dan een rijke in het koninkrijk der hemelen. De mannen van hooger stand, met wie hij in aanraking komt, zijn meestal schuchter en vreesachtig. Zijn Apostelen zijn allen mannen van democratische oorsprong en democratisch karakter . . . Schier alle degelike beweging in Jezus kerk is uit diezelfde kringen voortgekomen. . . . Wat ook van de kerkinrigting in de Schrift te berde komt, rijmt onveranderlijk met dezen democratischen grondtoon. Verlating van dit spoor is als een der eerste oorzaken van versterving en verval der Gemeente te beschouwen, en naar mijn vaste overtuiging zal Gods Woord eerst dan weer ten volle gehuldigd zijn, zoo men de voor God gehuwde denkbeelden van Kerk en Democratie niet langer scheidt.” ⁴⁾

'n Sterker pleidooi vir 'n demokratiese kerk is moeilik denkbaar. En tog het dr. Kuyper in hierdie selfde geskrif, *Confidentie*, ses-en-

²⁾ Dr. P. A. Diepenhorst: Dr. A. Kuyper (1931) bls. 224—225,

³⁾ Het Calvinisme het eers in 1874 in druk verskyn, maar is 'n lesing wat hy reeds in 1873 gehou het.

⁴⁾ *Confidentie*, bls. 79.

„dertig bladsye eerder vertel hoe sy hart uitgegaan het na die alles behalwe demokratiese Episkopaalse Kerk van Engeland met sy „vaste vorme van huiselijken en openbare eredienst,” sy „indrukwekkende Liturgie en gezalfden Prayer Book,” soos dit in 'n Engelse roman *The Heir of Redclyffe* geteken word. Dit het so 'n indruk op hom gemaak dat hy verklaar „toen was voor altijd die voorliefde voor den vasten vorm, die hooge prijsstelling op het Sacrament, die waardeering der Liturgie in my geworteld.” ⁵⁾

Dit is 'n sprekend voorbeeld van 'n losmaking van die feite.

Hierdie losmaking van die feite tree ook in die reeds genoemde brosjure *Het Calvinisme Oorsprong en Waarborg onzer Constitutionele Vrijheden* na vore. Dr. Kuyper lewer hierin net soos in sy *Confidentie* 'n pleidooi vir die kerklike demokrasie. Hy doen dit so sterk dat hy hom nie alleen teen die Episkopaalse Kerk van Engeland kant nie, maar terwille van die Engelse Independentisme ook teen die presbiteriale kerkvorm van kerke van Genève, Frankryk, Holland en Skotland kant. Hierdie Independentie is vir hom alles op die gebied van die kerkregering. Hulle is suiwer Calvinisties en word as ideaal aangeprys. „ Aan verwerping van het Calvinisme dachten ze niet. In bezielde gehechtheid aan het Centraaldogma der uitverkiezing lieten ze zelfs de Presbyterianen verre achter zich, maar ze wilden een eigen kerkvorm voor Engeland en tevens dat die vorm ontwikkeling van het Calvinisme zou zijn.” ⁶⁾ En alles wat goed is in Amerika is aan die Engelse Independentie te danke wat in die sewentiende eeu daarheen verhuis het: „wat er grootsch en heerlijks door de macht eener aan God onderworpen vrijheid in Amerika gewrocht is, werd uit hun geest geteeld.” ⁷⁾

Die Calvinistiese kerkvorm het hom in „het stelsel der Presbyterianen” in Genève, in Frankryk in Holland en in Skotland afgebaken. En toe die Kerkhervorming hom in die sewentiende eeu in Engeland eers met volle krag baangebreek het, het die Independentie wat volgens dr. Kuyper die draers van daardie sewentiende eeuse Engelse Kerkhervorming was, hulle met mag daarteen verset dat die „stelsel der Presbyterianen” ook die kerkvorm van Engeland sou word. „Daartegen verzette zich Robinson, tegen dat stelsel slingerde Milton den gloed zijner welsprekendheid, der Independenten innerlijkst streven was tegen dat wanbegrip gekeerd.” ⁸⁾ Dr. Kuyper maak hom terwille van sy stelling so van die feite los dat hy vergeet dat die optrede van die Independentie was wat gemaak het dat die Westminster Assembly vir Engeland byna nie vrugdraend was nie en daar

---

⁵⁾ Confidentie, bls. 43.

⁶⁾ Het Calvinisme etc. bls. 26.

⁷⁾ Het Calvinisme etc. bls. 32.

⁸⁾ Het Calvinisme etc. bls. 26.

so'n chaos gekom het dat die na Rome neigende Episkopaalse Kerk deur 'n sterke reaksie weer herstel is. Inteendeel, dr. Kuyper beweer dat die ganse Hervormde Kerk van Europa „door de worsteling der Independenten gered” is toe dit gedreig het om te versteen. En dan wys hy op Engeland: „Zie, de machtige Dissentergroep in Engeland, die seker de helft der natie in haar bedehuizen verzamelt, is ze niet Wesley's zegeteeken, en is Wesley niet een geesteskind der Robinson's en Godwins?”⁹⁾ Dié noem van die naam van Wesley as geesteskind van die Independentie vir wie volgens dr. Kuyper die leer van die uitverkiesing die *cor ecclesia* sou gewees het,¹⁰⁾ is 'n sprekende voorbeeld van 'n willekeurige hantering van die feite. Dr. J. D. du Toit noem Wesley „de eerste Methodist,”¹¹⁾ die „Apostel van het Méthodisme,” en sê van hom dat hy met die leerstukke van die vrye genade en die vrye wil „zich in het principieel geding tusschen Gereformeerden en Arminianen beslist aan de zijde der laatsten schaarde” dat dit die „schibboleth der Wesleyanen in hun strijd tegen de Engelsche Calvinisten” geword het, en dat mens „ook ten opzichte van andere leerpunten den Arminiaanschen familietrek van het Wesleyanisme” kan herken.¹²⁾

Dr. Kuyper verwys ook meermale na die bekende Engelse digter John Milton na wie se optrede die Presbiteriane in Engeland die nederlaag gely het en „als kaf voor den wind” verstuif het.¹⁴⁾ Dit is 'n nog sprekender voorbeeld van 'n willekeurige hantering van die feite dan die noem van die naam van John Wesley. Laasgenoemde het reeds 'n paar geslagte na die optrede van die Independentie geleef, terwyl Milton self 'n Independent was wat onder Cromwell as Staatssekretaris een van die voorvegters van die Independentisme was. Hy word gewoonlik slegs as beroemde digter geken, terwyl op sy prosawerk minder gelet word. Uit hierdie prosawerke blyk dan ook dat hy net so min as John Wesley op teologies gebied 'n geesverwant van Calvyn of van dr. Kuyper genoem kan word. Waar dr. Kuyper op kerkregtelik gebied die Independentisme van Milton nagejaag het en dit bo die Presbiteriaanse kerkregtelik stelsel verkies het, verswyg hy hoe Milton nie alleen wat die Kerkregering aanbetref nie maar ook in verband met ander kerklike leerstukke diametraal teenoor die beginsels van die Switserse Kerkhervorming gestaan het, soos dit buite Switserland ook in Frankryk, Holland en Skotland wortel geskiet het.

⁹⁾ Het Calvinisme etc. bls. 33.

¹⁰⁾ Tractaat van de Reformatie der Kerken (1183) bls. 49.

¹¹⁾ J. D. du Toit: „Het Methodisme (1903) bls. 24.

¹²⁾ J. D. du Toit: Het Methodisme, bls. 44.

¹³⁾ J. D. du Toit: Het Methodisme, bls. 156 en 157.

¹⁴⁾ Calvinisme, etc. bls. 27.

Dit was veral tydens die regering van koningin Elisabeth in die tweede helfte van die sestende eeu en van die eerste Stuarts in die begin van die sewentiende eeu dat die idee van 'n presbiteriale kerkregering soos dit in Switserland, Frankryk, Holland en Skotland bestaan het, meer en meer in Engeland ingang gevind het. Dit het eenkeer selfs gelyk asof die Kerkhervorming in Engeland heeltemaal 'n presbiteriale karakter sou aanneem, veral toe die Sinode van Westminster in 1643 saamgekom het en 'n „Form of Presbyterial Church-Government” saamgestel het, en 'n „Directory for the Publick Worship of God.” Maar dit het nie gebeur nie. Daar was te veel uiteenlopende stromings op die Sinode verteenwoordig sodat dit nie moontlik was om die presbiteriale vorm van kerkregering in die praktyk toe te pas nie. Behalwe die Presbiteriane was daar nog biskop Usher wat 'n gematigde episkopaalse kerkregering voorgestaan het, die Erastiane wat die kerkbestuur in hande van die wêreldlike owerheid wou plaas, en die Independentente wat van geen sentrale kerkregering wou weet nie, maar wat alle gesag in hande van die plaaslike gemeente wou stel wat outonoom moet wees.

Die worsteling op staatkundig gebied het hiermee ewewydig geloop. Die Stuarts het in hulle regering van die „Divine Right of Kings” wat nie met die parlement rekening behoef te hou nie, uitgegaan. Die opposisie groepe het hulle teen hierdie koninklike despotisme verset. Die Presbiteriane het vir die regte van die parlement opgekom terwyl die Independentente hulle sowel teen die Koning as teen die parlement gekant het. Uit hierdie verwarring het Cromwell opgekom. Hy het sy steun teen die monargie dan ook nie by die parlement gesoek nie maar by die leër. Leopold von Ranke¹⁵⁾ wys dan ook daarop dat die Engelse Republiek van Cromwell nie uit die ou parlementêre regte wat in die loop van die tye vermeerder het, opgekom het nie, maar uit 'n ander gedagte wat teen 'n parlementêre instelling net so vyandig was as teen die koningskap. Cromwell se regering het dan ook op 'n militêre despotisme uitgeloop. Die Presbiteriane is terug gedring en die Independentente het sterker geword. Tengevolge van hierdie oordrewe individualisme op godsdienstig gebied het allerhande sektariese stromings na vore gekom. Ou sektes het herleef soos die „Family of Love,” aanhangers van Hendrick Niclaes wat uit Munster afkomstig was, 'n spiritualis van die inwendige woord¹⁶⁾ en geesverwant van David Joris;¹⁷⁾ die

---

¹⁵⁾ Leopold von Ranke: Englische Geschichte XI Cap. I.

¹⁶⁾ Dr. J. Lindeboom: Stiefkinderen van het Christendom, 1929, bls. 201-209.

¹⁷⁾ Lindeboom bls. 210-217.

Anabaptiste, ¹⁸⁾ die Browniste. ¹⁹⁾ Nuwe sektes het ontstaan soos die Kwakers ²⁰⁾; die Antimoniane of Ranters ²¹⁾; die Fifth Monarchy Men ²²⁾; en nog ander stromings waarvan die Levellers ²³⁾ die gevaarlikste was omdat dit so radikaal was.

Die beweging van Cromwell is in Holland met wantroue gadegeslaan. Van die Westminsterse Sinode was veel verwag en daar was gehoop dat die invoering van die *Westminsterse Belydenisskrifte*, die *Directory for the Publick Worship* en die *Form of Presbyterial Church Government* in Engeland 'n Hervormde Kerk soos die van Holland en Skotland sou tot standbring. ²⁴⁾ Maar toe die Independentisme onder Cromwell dit weer afgeskaf het, het dit noodwendig 'n baie groot teleurstelling gewek. Die onthoofding van die Koning in 1649 en straks die afskaffing van die Parlement het dan ook in Holland 'n reaksie veroorsaak, en nog in dieselfde jaar het die Leidse hoogleraar Claudius Salmasius 'n geskrif uitgegee — *Defensio Regia* — waarin hy dit vir die onthoofde koning opneem en die regering van Cromwell skerp veroordeel. Aan Milton is toe opgedra om Salmasius te beantwoord en in Maart 1651 het sy verdediging van die Engelse nasie—*Pro Populo Anglicano Defensio*—verskyn. ²⁵⁾ Die toon van die geskrif is minderwaardig, en hy het allerhande skeldwoorde gebruik teen Salmasius, en allerhande persoonlikhede te berde gebring tot die ydelheid van sy vrou toe.

Milton grond sy verdediging op die beginsel dat die volk nie ter wille van die vors bestaan nie, maar die vors terwille van die volk. Hy noem dit wettig om 'n tiran af te sit en beroep hom op tal van Protestantse gesaghebbendes, waaronder ook Calvyn. Maar hy gaan verder as hulle en sê dat die reg van die volk net so van God afkomstig is as die reg van die vorste. God het dus as dit ware tweërlie wêreldlike magte ingestel: die van die owerheid en die van die volk. Onder volk verstaan hy „all our natives, of what order and degree soever.” ²⁶⁾ Aan hierdie volk behoort die regsprekende sowel as die wetgewende gesag. Milton hel hier bepaald meer oor na die beginsels van die latere Franse Revolusie as na die van die Reformatore.

¹⁸⁾ Vgl. die artikel oor Obbe Philipssz in Herv. Teol. Studies Feb. 1944, bls. 73-80.

¹⁹⁾ Lindeboom bls. 313-314.

²⁰⁾ Lindeboom bls. 329-333, L. L. Steen: De Kwaker-sekte, Almanak Herv. Kerk 1925 bls. 122-133.

²¹⁾ Lindeboom bls. 321.

²²⁾ Lindeboom bls. 325.

²³⁾ J. B. Marsden: The History of the Later Puretans, 1852(bls. 230-232.

²⁴⁾ Op besluit van die Klassis Edam „dat sulck een Juweel voor onse Natie. en Kercke niet langer behoorde verborgen te blyven, maar in 't licht gegeven te worden” het daar in 1651 in Amsterdam 'n Hollandse uitgawe van die Westminsterse *Confession Faith* en van die *Directory* verskyn. Van hierdie seldsame uitgawe is daar 'n eksemplaar in my besit.

²⁵⁾ The Prose Works of John Milton (London H. G. Bohn) vol. I p. 1-213.

²⁶⁾ Prose Works I p. 155.

Die toepassing van hierdie beginsel op dogmaties en kerkregtelik gebied voer tot die leer van die „Ambt der Gelovigen” waarmee dr. Kuiper in die dae van die Doleansie mee voor die dag gekom het.

Salmasius het Milton in sy *Ad Miltonum Responsio* geantwoord, 'n geskrif waarin hy net so persoonlik en haatlik as Milton was.²⁷⁾ Hulle tydgenoot, die Engelse wysgeer Thomas Hobbes, het hierdie strydskrifte van Milton en Salmasius „a rhetorical exercise” genoem.²⁸⁾

Milton het self 'n uitvoerige sistematiese uiteensetting van sy dogmatiese kerkregtelike en staatsregtelike opvattinge in sy *Treatise of Christian Doctrine* gegee. Dit bestaan uit twee dele van nie minder as vyftig hoofstukke, en is 'n volledige dogmatiek.²⁹⁾ In die voorberig sê Milton dat hy hom daarvan bewus is dat dit baie afwykende beskouings bevat. Hy is egter dood voordat die geskrif aan die drukker oorhandig is, waarop sy sekretaris, Daniel Skinner, dit deur die pers wou sien. In Engeland kon hy dit egter nie gedruk kry nie en het toe in Holland probeer, maar ook daar het hy nie geslaag nie. Selfs die Remonstrante professor Philippus van Limborch het die druk afgeraai omdat die boek te ketters was. Skinner het die manuskrip in Londen toe aan die Sekretaris van Staat oorhandig waarop dit in die Argiewe tereg gekom het en eers in 1823 ontdek is en toe in 1825 vir die eerste keer gedruk is.

Dit sou te lank vat en dit is vir ons doel ook nie nodig om hier 'n volledige weergawe van die inhoud van die *Christian Doctrine* te gee en op al die afwykende beskouings te wys. Op slegs 'n paar daarvan word die aandag gevestig.

Milton beskou dat God die materie nie uit niks geskape het nie, maar uit Homself. Die kiem van panteïsme in so 'n beskouing is duidelik. Wat die Drie-eenheid betref is hy Ariaans: die Vader en die Seun is nie een in wese nie, maar een in liefde, in gemeenskap, in ooreenstemming, in gees, in glorie, en die Heilige Gees is minder as die Vader en die Seun. Die verkiesing berus op die geloof van die mens en die verwerping vorm daar geen deel van nie. Die kinderdoop word verwerp en Milton stem hierin saam met die Baptiste. Die eenheid van die Kerk word losgelaat en alleen die outonome plaaslike gemeentes as partikuliere kerke word erken. So 'n partikuliere Kerk is 'n gemeenskap van persone van dieselfde geloof wat deur 'n besondere band van broederskap verbind is om die gemeenskap van die heiliges te betrag. Die besondere kerke kan wel gemeenskap met mekaar hou, maar so iets as Sinodes en Klassen word verwerp. „Thus

---

²⁷⁾ Die stryd tussen Milton en Salmasius is op uitstekende wyse beskryf deur H. Scherpbier in sy proefskrif *Milton in Holland* waarmee hy in 1933 in Amsterdam die graad van Doctor in die Lettere verwerf het.

²⁸⁾ In sy *Leviathan*.

²⁹⁾ *Prose Works* IV p. 1-494, v p. 1-163.

Milton makes himself the advocate of Independentism, against which the Dutch Reformed Churches fought so strenuously, especially after the rise of Labadism." 30)

Waar dr. Kuyper hom in sy *Het Calvinisme*, etc., vir sy Independentistiese kerkregering op Milton beroep, geld dit dus nie alleen 'n beroep op iemand wat alleen op kerkregtelik gebied 'n ander opvatting as die Hervormde Kerke van Genève, Frankryk, Holland en Skotland gehuldig het nie, maar op verskillende sentrale leerstukke 'n afwykende standpunt gehuldig het.

S. P. ENGELBRECHT.